

Suomen vapaustaistelu maailmansodan tapahtumasarjan vaiheena.

Kirj. *everstiluutn. J. O. Hannula.*

Vuosien 1808—09 Suomen sota, joka irroitti maamme Ruotsista ja antoi kansamme kehitykselle uuden suunnan, ei, kuten tunnettua, johtunut vain Venäjän ja Ruotsin välisestä ristiriidasta — se ei ollut mikään erillinen yhteenotto, vaan se liittyi yhtenä vaiheena, tosin suhteellisen vähäpätöisenä vaiheena, silloiseen maailmansotaan, Napoleonin ja Englannin väliseen kamppailuun. Vuosien 1914—1918 maailmansota tuli jälleen vaikuttamaan ratkaisevasti Suomen kohtaloon, kansamme vapaustaistelu tuli liitymään pienenä vaiheena suuren sodan tapahtumasarjaan.

Venäjähen oli kiristänyt sortopolitiikkaansa Suomessa huomattavasti vuodesta 1909 maailmansodan puhkeamiseen mennessä. Yhä useammat suomalaiset olivat tulleet vakuuttuneiksi siitä, että passiivisen vastarinnan mahdollisuudet olivat tulleet kuta kuinkin loppuun käytetyiksi ja että ainoana keinona oli enää väkivallan asettaminen sopivan tilaisuuden sattuessa väkivaltaa vastaan. Nimenomaan Suomen nuoriso alkoi olla valmis siirtymään sille toimintalinjalle, jonka Suomen aktiivinen vastustuspuolue ja Voimaliitto olivat viitoittaneet vuosina 1904—1906.

Maailmansodan puhkeaminen synnytti sitten uuden aktivistiliikkeen. Oli ilmeistä, että Suomen piti käyttää tilannetta jollakin tavoin hyväkseen, mutta keinoista ei aivan heti oltu selvillä — mieliala oli hapuilevaa; jotkut olivat, kuten sanottiin, »saksalaismielisiä»; toiset taas »entente-mielisiä». Englannin ja Ranskan sota-propagandahan toittotti ympärysvaltojen taistelevan muka »sortettujen kansojen vapauden puolesta». Moni suomalainen piti todennäköisenä, että länsivallat tulisivat auttamaan Suomea sodan

lopputilityksessä, edellyttäen, että Suomi suhtautuisi sodan aikana täysin lojaalisesti Venäjään ja sen liittolaisiin. Tätä silmällä pitäen asetuttiin silloisen nuorsuomalaisen puolueen johdon taholta yhteyteenkin länsivaltojen kanssa.

Monen Saksaan vihamielisesti suhtautuvan suomalaisen kanta johtui esim. sisäpoliittisista mielipiteistä tai jonkinlaisista kulttuurinäkökohdista — niinpä joku ranskankielen opettaja saattoi olla fanaattinen ympärysvaltojen kannattaja. Sangen monen kunnan kansalaisen suunnistautumiseen eivät siis reaaliset syyt päässeet lainkaan vaikuttamaan. Teollisuus- ja liikemiespiireillä oli sen sijaan reaaliset syynsä: he halusivat ensi sijassa ansaita rahaa! Venäjän armeijan hankinnat tiesivät kultaista aikaa »business»-miehille, ja kun maamme teollisuus muutenkin perustui suurimalta osalta Venäjän markkinoihin, eivät nämä piirit suinkaan harrastaneet Suomen irrottamista sortajasta, vaan päinvastoin mm. levittivät Ruotsissa ja Saksassa sellaista käsitystä, että Suomen itsenäistäminen tulisi johtamaan mitä tuhoisimpiin seurauksiin taloudelliselta kannalta.

Vanhempien kansalaisten piireissä taas arveltiin, että Suomi käyttäisi parhaiten tilannetta hyväkseen täyttämällä järkkymättömän uskollisesti velvollisuutensa Venäjän hallitsijaa kohtaan. Vallanpitäjät oli siten pyrittävä hellyttämään vapaamielisiksi Suomea kohtaan.

Suomen nuorison noustua toimintaan saivat ylioppilasaktivistit aluksi kulkea, kuten eräs heistä huomauttaa, »suureksi osaksi ilman tukea, usein myös vanhempien manaukset ja soimaukset tunnollaan». Vähitellen alkoivat kuitenkin useat passiivisenkin vastarinnan huomattavimmista miehistä tukea ylioppilasaktivistien saksalaispolitiikkaa. Alkoihan näyttää yhä ilmeisemmältä, että Suomen pelastuksen tie tulisi kulkemaan vain Saksan voiton ja Venäjän perinpohjaisen tappion kautta.

Aiheemme kannalta on olennaista selvittää, mitä etuja Saksa toivoi saavuttavansa ryhtyessään tukemaan Suomen aktivisteja — sillä jalomielinen auttamisen halu ei tietenkään vaikuttanut asiaan — ja lisäksi on syytä tarkastella kuinka Saksan poliittiset pyrkimykset samoin kuin maailmansodan yleistilanteen vaihtelut kulloinkin määräsivät Saksan poliittisen ja sotilaallisen johdon suhtautumisen suomalaisten pyrkimyksiin.

Jo heti sodan syttyessä kiinnitettiin sekä Itävalta-Unkarissa että Saksassa huomiota kapinan mahdollisuuksiin Suomessa. Keskusvaltojen taholla näet arveltiin, että tällainen kapina voisi sitoa melkoisia venäläisiä joukkoja ja siten heikentää venäläisten toimintaa itärintamalla. Suomalaisten kapina saattaisi tehdä myöskin kysymyksen Ruotsin liittymisestä sotaan ajankohtaiseksi.

Kun kuitenkin oli todettu, ettei Suomessa ainakaan lähiaikoina ollut kapinaan nousun mahdollisuuksia, ei Itävalta-Unkari enää kiinnittänyt asiaan sen enempää huomiota, kun sen sijaan Saksa osoitti jatkuvasti mielenkiintoa, joka sitten johti toimenpiteisiin. Eräs Saksassa asuva innokas suomalainen isänmaanystävä, varatuomari Fredrik Wetterhoff, antoi v:n 1914 syyskuussa Saksan ulkoasiainministeriölle esityksen saksalaisten joukkojen maihinnoususta Suomessa ja samanaikaisesti järjestettävästä kansannoususta Venäjää vastaan. Wetterhoff ehdotti, että saksalaiset ryhtyisivät kouluttamaan sotilasjohtajia Suomen kansannousua varten.

Joskaan Wetterhoffin ehdotuksella ei — mitä maihinnousuun ja kapinaan tulee — ollut silloin toteuttamisen mahdollisuuksia, niin se kuitenkin kiinnitti Saksan poliittisen ja sotilaallisen johdon huomiota entistä enemmän Suomen kysymykseen. Samaan suuntaan vaikutti eräiden muidenkin aktivistien toiminta. Täten oli maaperä jo saatu jonkin verran muokatuksi, kun ylioppilasaktivistit jättivät joulukuussa v. 1914 saksalaisille viranomaisille anomuksen sotilaskoulutuksen saamisesta 150 suomalaiselle ylioppilaille. Wetterhoffin tarmokkaan toiminnan avulla asia saatiin ajetuksi suomalaisten toivomaan päätökseen ja Lockstedtin kurssi, jääkäripataljoonan kantajoukko, saattoi aloittaa toimintansa vuoden 1915 helmikuussa.

Saksan oli ollut pakko luopua toistaiseksi kaikista suurista hyökkäysyrityksistä länsirintamalla ja kiinnittää päähuomiensa itärintamaan. Venäjän voimat muodostivat nimenomaan Itävalta-Unkarille vaarallisen uhkan, joka oli saatava poistetuksi, ennen kuin voitiin ajatella suurempien päämaalien tavoittelua länsirintamalla. Täten Saksan sodanjohto joutui myöskin kiinnittämään huomiota niihin etuihin, joita Suomen vapausliikkeestä voisi koitua Saksan voimien toiminnalle itärintamalla.

Mutta toiselta puolen Saksa ei halunnut sitoa itseään kannattamaan Suomen vapausliikettä, koska Saksa toivoi voivansa aikaansaada erikoisrauhan Venäjän kanssa. Saksa ei tahtonut Suomen takia vaarantaa erikoisrauhan edellytyksiä; yhteistyö suomalaisten aktivistien kanssa oli toistaiseksi rajoitettava mahdollisimman vaatimattomin muodoin tapahtuvaksi, ja tämän takia suomalaisille järjestetyn kurssin pituudeksi määrättiin aluksi vain 4 viikkoa.

Kysymys Lockstedtin kurssin jatkamisesta tai lopettamisesta tuli jatkuvasti riippumaan tilanteesta itärintamalla ja nimenomaan Venäjän kanssa tehtävän erikoisrauhan mahdollisuuksista. Useat vaikutusvaltaiset saksalaiset piirit, mm. Preussin sotaministeriö, vastustivat edottomasti suomalaisten pyrkimyksiä, arvellen niiden tuottavan vain vahinkoa Saksalle, koska ne vaikeuttivat lähentymistä Venäjään. Juuri näiden piirien vaikutusta vastaan Wetterhoff työskenteli tarmokkaasti käyttäen hyväkseen mainioita suhteitaan.

Lockstedtin kurssia useamman kerran uhannut hajoittaminen saatiin ehkäistyksi, mihin vaikutti ratkaisevimmin se, ettei Venäjä kärsimistään tappioista huolimatta osoittanut mitään rauhanhalua ja että näin ollen kaikki idän kysymykset, joilla saattoi olla merkitystä itärintaman sodankäynnin kannalta, pysyivät edelleenkin ajankohtaisina. Täten Saksan kannalta näytti olevan syytä vielä ylläpitää suhteita suomalaisiin itsenäisyysmiehiin ja siis myöskin jatkaa Lockstedtin kurssia, jopa vihdoin laajentaa se pataljoonaksikin. Sen sijaan Saksan sodanjohto ei voinut toistaiseksi ottaa edes vakavasti harkittaviksi Wetterhoffin ehdotuksia saksalaisten mairinnousun suorittamisesta Suomessa.

Tällainen mairinnousu näytti riippuvan olennaisesti Ruotsin asenteesta. Sekä Saksa että suomalaiset aktivistit toivoivat tietenkin hartaasti Ruotsin liittyvän sotaan keskusvaltojen puolelle, ja Ruotsissa olikin tällaista politiikkaa ajava »sotapuolue». Yleisen mielipiteen enemmistö oli kuitenkin puolueettomuuden kannalla. Sotaan liittymistä kannattavien ruotsalaisten valtiomiesten ja vanhempien suomalaisten itsenäisyysmiesten välisissä keskusteluissa oli muuten mm. kysymys Ahvenanmaan sekä Tornionjoen ja Kemijoen välisen alueen liittämisestä Ruotsiin, Ruotsin ja Suomen unionista, jopa kaikkien Skandinavian valtioiden ja Suomen unionista, Kustaa V suurkuninkaana. Näillä puuhilla ei kuitenkaan, enempää

kuin Saksankaan esittämällä liittoutumistarjouksilla, ollut mitään reaalista merkitystä, kun Ruotsin kansa kerta kaikkiaan ei halunnut liittyä sotaan. Se seurasi mieluummin katselijana jännittävää näytelmää ja rikastui sotaa käyvien kustannuksella. Venäjä ryhtyi vastoin kansainvälisiä sopimuksia linnoittamaan Ahvenanmaata, mutta Ruotsi ei silti osoittanut halua luopua puolueettomuudesta.

V:n 1915 syksyllä Saksa lopetti suuren hyökkäyksensä itärintamalla — toiminnan painopiste siirtyi Balkanille. Serbia oli nujertettava suoran yhteyden avaamiseksi Turkkiin, jonka välitön auttaminen taas oli välttämätöntä. Turkki puolusti Mustasta merestä Välimeren johtavia salmia ympärystövaltojen hyökkäyksiä vastaan ja esti siten Ranskaa ja Englantia toimittamasta lyhyintä tietä Venäjälle aseita ja sotatarvikkeita. Kysymys Suomeen suoritettavasta mairinnoususta siirtyi näissä olosuhteissa toistaiseksi kokonaan pois päiväjärjestyksestä, eikä tilanne muuttunut senkään jälkeen, kun päämaali oli saavutettu Balkanilla. Saksan yleisesikunnan päällikön kenraali v. Falkenhaynin suunnitelman mukaanhan toiminnan painopiste siirrettiin vuoden 1916 alussa jälleen länsirintamalle. Verdunia vastaan suoritettu hyökkäys sitoi tarkoin Saksan reservit, ja itärintama jäi toisarvoiseen asemaan. Ne esitykset, joita suomalaiset itsenäisyysmiehet ja jääkäripataljoonan komentaja majuri Bayer tekivät v:n 1916 kuluessa Saksan sotatoimien ulottamisesta Suomeen, eivät voineet johtaa tuloksiin.

Keskusvaltojen yleistilanne kehittyi v:n 1916 kuluessa erittäin vaikeaksi. Verdunia vastaan suoritettu hyökkäys päättyi epäonnistumiseen, aloite siirtyi länsirintamalla kesän kuluessa ympärystövalloille, itärintamalla venäläiset ryhtyivät erittäin uhkaavaksi muodostuvaan hyökkäykseen Itävalta-Unkarin voimia vastaan, ja loppukesällä liittyi vihdoinkin Romaniakin sotaan ympärystövaltojen puolelle. Saksan voimat olivat nyt niin tarkoin sidotut, ettei mitään ylimääräisiä yrityksiä ollut ajattelemisenaan. Toiselta puolen oli kysymys erikoisrauhan aikaansaamisesta Venäjän kanssa jatkuvasti vireillä, ja v:n 1916 joulukuun 12 p:nä keskusvallat tekivät ympärystövalloille yleisenkin rauhantarjouksen. Suomi oli jätetty kokonaan rauhannehtojen ulkopuolelle; Saksa katsoi voitavansa toimia Suomen hyväksi vain vaatimalla rauhanteossa.

maamme sisäisen autonomian palauttamista. Ympärysvallathan kuitenkin torjuivat jyrkästi rauhantarjouksen.

Venäjän vallankumous näytti avaavan mahdollisuuksia suomalaisten itsenäisyysmiesten toivomusten mukaiselle toiminnalle. Mutta Saksan poliittisen johdon kannalta näyttivät erikoisrauhan mahdollisuudet nyt suuremmilta kuin milloinkaan aikaisemmin; Kerenskin johtama väliaikainen hallitus antoi tässä suhteessa hyviä toiveita, ja saksalaiset pysyivät itärintamalla odottavalla kannalla huolimatta melkoisista mahdollisuuksistaan. Vallankumouksen heikentämä Venäjä sai siten neljä kuukautta hengähdysaikaa. Vasta sen jälkeen kun Venäjän armeijat olivat suorittaneet v:n 1917 kesällä epäonnistuneen hyökkäyksen, joka kiihdytti hajoamisprosessia, käyttivät saksalaiset tilannetta hyväkseen vallaten mm. Riian ja Saarenmaan. Tarkoituksena oli lisätä venäläisten rauhanhalua. Venäjä oli nyt tehtävä nopeasti vaarattomaksi; Saksan oli vuoden 1918 alussa keskitettävä kaikki suinkin liikenevät voimansa länsirintamalle ratkaisun aikaansaamiseksi siellä, ennen kuin Yhdysvaltojen voimien kasvu ehtisi muuttaa voimasuhteen Saksalle liian epäedulliseksi.

Vuoden 1917 lopussa alkoivat vihdoin Saksan ja Venäjän väliset rauhanneuvottelut Brest-Litovskissa. Ne venyivät pitkälle, ja sillä välin tilanne Suomessa kärjistyi kärjistymistään. Jääkärit odottivat kärsimättöminä Libaussa kotimatkalle lähtöä — Saksan viranomaiset eivät vielääkään katsoneet voivansa tehdä suomalaisen pataljoonan suhteen lopullista päätöstä huolimatta Suomen itsenäisyysliikkeen elimien tarmokkaista esityksistä. Erikoisrauha oli syntymässä Venäjän kanssa, sitä ei saanut vaarantaa. — Saksa suostui toistaiseksi lähettämään Suomeen vain muutamia pienehköjä jääkärikomennuskuntia sekä aseita.

Vasta v:n 1918 tammikuun 31 p:nä, kun tieto Suomen vapaus sodan alkamisesta oli saapunut, suostui Saksan ulkoasiainministeriö jääkäripataljoonan kuljettamiseen Suomeen, kuitenkin sillä ehdolla, että jääkärit suorittaisivat matkan siviilipuvuissa ja aseitta, jotta rauhanneuvottelut eivät häiriintyisi.

Brest-Litovskin rauhanneuvotteluissa tapahtui kuitenkin vielä yksi käänne, joka tuli vaikuttamaan varsin olennaisesti vapaus sotamme kulkuun. Neuvottelut näet keskeytyivät helmikuun puolivälissä, ja kun Saksa heti sen jälkeen pani sotatoimet taas

käyntiin itärintamalla, se katsoi nyt lopulta etujensa mukaiseksi liittää Suomenkin sotatoimien piiriin. Tämähän sitten tapahtuikin, kun saksalaiset maaliskuun alussa ottivat haltuunsa Ahvenanmaan ja kuukautta myöhemmin nousivat maihin Suomen etelärannikolla.

Yrityksen toimeenpanoa ei enää voinut estää se, että Saksan ja Venäjän välillä oli solmittu rauha Brest-Litovskissa maaliskuun 3 p:nä. Saksalaisten pyrkimyksenä oli näet nyt ensi sijassa estää Muurmanin rannikolle maihinnousseiden englantilaisten voimien eteneminen Pietariin. Oli pelättävissä, että venäläinen sotapuolue pyrki englantilaisten avulla muodostamaan uudelleen rintaman Saksaa vastaan tai uhkaamaan Kronstadtista käsin Saksan Itämeren-rannikkoa. Saksan sisäisten olojen kannalta taas oli tärkeätä estää bolševismin leveneminen länttä kohti. Nyt — vihdoin — Saksan ja Suomen edut näyttivät olevan yhteiset. Saksalaiset joukot tulivat loppujen lopuksi myötävaikuttamaan Suomen vapauttamiseen, joskin aivan toisenlaisissa olosuhteissa kuin mitä Wetterhoff ja muut aktivistit olivat kuvitelleet. Saksan maailmansodassa kärsinä lopullinen tappiohan taas tuli hyvin huomattavasti alentamaan Saksan antaman avun hintaa!
